

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Рівненський державний гуманітарний університет
Маріупольський державний університет
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Національний університет водного господарства та природокористування
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

«ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ»

30 листопада 2021 року

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Секція 1. Стратегії формування життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору.

Секція 2. Освітній потенціал сучасної української школи у формуванні життєвих перспектив особистості.

Секція 3. Формування життєвої перспективи в процесі фахової підготовки здобувачів освіти.

Секція 4. Трансформація життєвих перспектив особистості: онтогенетичний аспект.

ОРГАНІЗАТОР КОНФЕРЕНЦІЇ

Бердянський державний педагогічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету – Ігор БОГДАНОВ, ректор Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Члени оргкомітету:

Людмила КОВАЛЬ – декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету, докторка педагогічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти України.

Лариса ЛІСІНА – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету.

Алла КРАМАРЕНКО – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Олена МАРТИНЕНКО – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, заслужена діячка культури України.

Олена ГОРЕЦЬКА – кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Тетяна МАЛИХІНА – кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Ірина ЧЕРЕЗОВА – кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Наталія ВАРБАНСЬКА – старша лаборантка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

СПВОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Рівненський державний гуманітарний університет

Маріупольський державний університет

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Національний університет водного господарства та природокористування

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

За зміст поданих матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор.

У збірнику зібрані матеріали, присвячені теоретичному та емпіричному дослідженню питань навчання, виховання та розвитку особистості в контексті її життєвих перспектив.

Т65 Траєкторія розвитку життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Бердянський державний педагогічний університет, 30 листопада 2021 року) / За заг. ред. доц. Т. Малихіної. Бердянськ : БДПУ, 2021. 261 с.

УДК [159.9+37.09](082)

© Автори тез, 2021

© Бердянський державний педагогічний університет, 2021

ЗМІСТ

Секція 1

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

- 1. ГРИГОРЧУК Яна, ГОРЕЦЬКА Олена. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЮ МОДЕЛЬ СІМ'Ї В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....13**
- 2. КАРАПЕТРОВА Олена. ВПЛИВ РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ВИБІР СТРАТЕГІЙ РЕАГУВАННЯ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ.....15**
- 3. КАТКОВА Любов, ЮДКОВСЬКА Вікторія. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ І УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ.....18**
- 4. КАТРИЧ Олена, ПОПОВИЧ Олена. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ.....22**
- 5. КІРЄЄВА Юлія. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....24**
- 6. КОНЕЛЬСЬКА Ірина, ОРЕШЕЧКО Надія. САМООЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ.....26**
- 7. КУЛІКОВА Тетяна, МАРТИНЕНКО Олена. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА В РОБОТІ З ДИТЯЧИМ ХОРЕОГРАФІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ.....28**
- 8. ЛІСІНА Лариса. ЖИТТЄВА ПРОГРАМА ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....31**
- 9. ЛУКАЩУК Світлана. МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ.....36**
- 10. МАЛИХІН Андрій. ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....39**
- 11. МАЛИХІН Володимир. РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ**

ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ:
ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИЙ ВИМІР.....42

12. МАЛИЦЬКА Олена. ТЕХНОЛОГІЇ ХУДОЖНЬОГО СИНТЕЗУ В
МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ.....46

13. МАРТИНЕНКО Олена. СОЦІАЛЬНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО НАПРЯМУ: БІНАРНИЙ ПІДХІД.....48

14. НАЗАРЕВИЧ Вікторія. МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ
ОСТРАКІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ІНДИВІДА.....52

15. РОМАНЮК Володимир. ЖИТТЄВА ПЕРСПЕКТИВА
ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....55

16. САВИЦЬКА Олена, ГОРЕЦЬКА Олена. ОСОБЛИВОСТІ
ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПСИХОЛОГІВ У СУЧАСНИХ
УМОВАХ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ.....58

17. СМОЛЬСЬКА Людмила. ПРОФЕСІОНАЛИ-«ТРАНСФОРМЕРИ»
ПРОТИ ПСИХОЛОГІЇ БІДНОСТІ ТА ПАСИВНОГО ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ.....61

18. СТАВИЦЬКА Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ.....65

19. ФІЛЬ Тетяна. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ.....68

20. ШУМІЛОВА Ірина. МЕТОДОЛОГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ
ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ.....71

Секція 2

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ

1. **БОРИСОВА Олена, ЖИЖЕМА Анастасія, КАЧЕРОВА Ольга.** ЦИФРОВИЙ ЖИВОПИС НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА..75
2. **ВАЩЕНКО Тетяна.** ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....79
3. **ГОГУНСЬКА Антоніна.** ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТЕЙ ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ.....82
4. **ГОМЕНЮК Дар'я, МАЛИШ Яна, КАЧЕРОВА Ольга.** КОЛІР ТА ЗВУК – ФОРМУВАННЯ КОЛЬОРОВО-ТОНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДНОСТІ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....84
5. **ДОЛЖЕНИЦЯ Марія, КРАВЧУК Яна, КОЧУБЕЙ Алла.** ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ.....87
6. **ІВАНОВА Ганна, МАДЖАРОВА Софія, КАЧЕРОВА Ольга.** ЕСТЕТИКО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ВИД ІНТЕГРАЦІЇ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ СПОРІДНЕНИХ ПОНЯТЬ І КАТЕГОРІЙ ДЛЯ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ.....89
7. **ІЗДЕБСЬКА Вікторія.** ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ШЛЯХОМ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.....91
8. **КРАМАРЕНКО Алла.** УПРАВЛІННЯ АКТИВНІСТЮ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ПЛОЩИНІ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ЇХ ПОВЕДІНКИ.....94
9. **НІКОЛАЄВА Ольга.** ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ «ВЧИТЕЛЬ-УЧЕНЬ» ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....97
10. **ПРИДНЯ Віта.** ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ...100

- 11. САПРАНКОВА Катерина, ГОЛУБ Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ.....103**
- 12. СТЕПАНЮК Катерина. ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....106**
- 13. ЧЕМОНИНА Лада. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПИСЬМА ЛІВОРУКИХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....108**

Секція 3

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1. АРУШАНЯН Амалия, КАТКОВА Тетяна. ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА УСПІХ.....111
2. БАРБАШОВА Ірина. НАУКОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 114
3. БОЛЮХ Тетяна, ГЛАВІНСЬКА Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ.....118
4. БРАГА Ірина, ВАРІНА Ганна. ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ІНТЕГРАЛЬНОЇ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....120
5. КАМІНСЬКА Ольга. ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....123
6. КОЛОМІЄЦЬ Валерія, ЮДКОВСЬКА Вікторія. ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....126
7. КОНОВАЛОВА Валентина, ЮДКОВСЬКА Вікторія. ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПІДЛІТКІВ.....130
8. КОЧУБЕЙ Алла, ЯКУБОВСЬКА Світлана. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....133
9. КРИВЕНКО Дарья, МАЛИХІНА Ольга. ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІКУ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....136
10. МАЛИХІНА Тетяна. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЮ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....139

- 11. НАЗАРЕНКО Юрій, АЛЕКСЄЄВА Ганна, ГОРБАТЮК Лариса.** ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ І-Т СПЕЦІАЛІСТІВ.....142
- 12. ПОЛУЛЯХОВ Артем, КОЛПАКЧИ Олена.** ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ У СЕСІЙНИЙ ПЕРІОД.....145
- 13. СОЗОНЮК Ольга.** ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ.....147
- 14. ТИМОФЄЄВА Наталія.** ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЖИТТЄВОГО ПРОЄКТУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.....152
- 15. ТИЩЕНКО Лілія.** ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.....155
- 16. ФЕДОРИК Вікторія.** ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....157
- 17. ФРОЛОВА Ольга.** РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ».....160
- 18. ЦИМБАЛЮК Кирило, СЕРДЮК Наталія.** ПОГЛИНАЧІ ЧАСУ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ.....163

Секція 4

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ: ОНТОГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1. **БОГУСЛАВСЬКА Ірина.** АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ З НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДІТЯМ І СІМ'ЯМ, ЩО ОПИНИЛИСЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....165
2. **ВАРБАНСЬКА Наталія.** МІЖОСОБИСТІСНА АТРАКЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СПІЛКУВАННЯ.....168
3. **ВЛАСОВА Олена, СЕРДЮК Наталія.** ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....171
4. **ГЛАДКОВА Світлана, ВАРВА Людмила.** ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ.....173
5. **ГОРДЄЄВА Наталя, РАДІОНОВА Марина.** ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ ТЕРАПІЇ В КОНСУЛЬТУВАННІ ПІДЛІТКІВ.....175
6. **ГОРЕЦЬКА Олена.** СПЕЦИФІКА ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....179
7. **ДОРОШЕНКО Марина, ШЕСТАКОВА Наталія.** УЯВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ПРО ВЛАСНЕ МАЙБУТНЄ.....182
8. **ДОРОШЕНКО Ольга, СЕРДЮК Наталія.** ПРИЧИНИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....185
9. **ІВАНОВА Альона, РАДІОНОВА Марина.** ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ПЕДАГОГІВ ІЗ СИНДРОМОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ.....187
10. **КИТ Ірина, СТУЛІКА Олена.** ДИСФУНКЦІЙНА СІМ'Я ЯК ЧИННИК ПОРУШЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ.....191
11. **КИТЮШКО Світлана, КАМІНСЬКА Ольга.** ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ.....193

- 12. КОБЗАР Заряна, ГЛАВІНСЬКА Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....197**
- 13. КОЛПАКЧИ Олена. ЦІННОСТІ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА.....199**
- 14. КОРОЛЬОВА Анастасія, ГОРЕЦЬКА Олена. ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ЩАСЛИВОЇ/НЕЩАСЛИВОЇ ОСОБИСТОСТІ.....201**
- 15. КОРОТКОВА Єлизавета, МАЛИХІНА Тетяна. АГРЕСИВНІ ПРОЯВИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ В АСПЕКТІ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....204**
- 16. КОРЧАКОВА Наталія. АТИТЮДИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЩОДО ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ОСОБЛИВОСТЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ.....207**
- 17. КОСТЮК Анастасія, МАЛИХІНА Тетяна. ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У МЕНЕДЖЕРІВ ТРАНСПОРТНОЇ КОМПАНІЇ.....211**
- 18. КУЗНЕЦОВ Микита, РАДІОНОВА Марина. ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ НЕЗРІЛОСТІ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....214**
- 19. КУЛАКОВ Руслан. ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ.....218**
- 20. КУЛАКОВА Лариса. ЖИТТЄВІ ОРІЄНТИРИ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ.....221**
- 21. ЛЯШЕНКО Діана, КОЛПАКЧИ Олена. ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ.....224**
- 22. МАЛИХІНА Ольга. ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ САМОПОВАГИ: ДЕТЕРМІНАНТИ ПОБУДОВИ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ.....226**
- 23. ПАРАПАНОВА Валерія, КОЛПАКЧИ Олена. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....230**

- 24. РАДІОНОВА Марина.** РОЛЬ ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....233
- 25. СЕЛЕЗНЬОВА Ірина, ГОРЕЦЬКА Олена.** ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕННЯ ПРО МАЙБУТНЄ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯКІ МАЮТЬ ДЕПРЕСИВНІ ПРОЯВИ.....238
- 26. СЕРДЮК Наталія.** ПОШУК ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ МОЛОДДЮ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ.....240
- 27. СКЛЯР Олександр.** ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СЛІДЧОГО ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....242
- 28. СТУЛІКА Олена.** ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АКТИВІЗМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МАСОВИХ НАСТРОЇВ.....246
- 29. ХОМЕНКО Анастасія, КОЛПАКЧИ Олена.** ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....249
- 30. ХУДОЛЄЄВ Олександр, РАДІОНОВА Марина.** ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АБ'ЮЗИВНИХ ВІДНОСИН.....251
- 31. ЧЕРЕЗОВА Ірина.** САМОПРОГНОЗУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ.....254
- 32. ЧУМАК Віктор.** ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....258

спеціалістів, орієнтованих на виконання сучасних освітніх потреб і мистецьких запитів.

Список використаних джерел

1. Кононець Н. Бінарне заняття як форма ресурсно-орієнтованого навчання студентів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя № 9 (Ч. 1), 2014*: <http://surl.li/acyei>.
2. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Каравела, 2007. 330 с.
3. Творчо-пізнавальний проєкт «Крихкий стан»: <https://www.youtube.com/watch?v=pY8Z2SvcPN0> (дата звернення: 21.11.2021).
4. «Королівство розбитих дзеркал»/ МарЛен: <https://www.youtube.com/watch?v=etnP1hxbbr4> (дата звернення: 21.11.2021).
5. Гугл-анкета «Відгук на спектакль»: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScjpeOz5dsst_eSenDF8RBDopW6S056CHnGY3GI_PZjqUs3tQ/viewform?usp=sf_link.

НАЗАРЕВИЧ Вікторія,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри вікової та
педагогічної психології Рівненського
державного гуманітарного університету

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ОСТРАКІЗАЦІ ІНКЛЮЗИВНОГО ІНДИВІДА

Інтолерантність до індивідів з інклюзивними проявами, що існує в суспільстві, має свої культурно-історичні витоки. Внаслідок взаємодії між людьми різних національностей, конфесій, професійних спрямувань, певних фізичних особливостей склались певні відносини та сформувались стереотипи, які зумовили схематичне, спрощене сприйняття представників різних груп інклюзивного спрямування.

На основі специфіки ідентичності формується толерантне чи інтолерантне ставлення до виразників різних груп, зокрема до людей з обмеженими фізичними можливостями. Якщо такі особи сприймаються як чужі, як представники іншої соціальної групи, до них часто виникають остракізовані прояви. Їх не приймають, сприймають як неповноцінних, наділяють негативними якостями, що є ознаками гандикапізму.

Остракізація є феноменом, що здійснює негативний вплив на суспільні відносини, призводить до погіршення соціальної ситуації як у міжособистісних стосунках, в освітньому просторі, так і в соціумі загалом. Вона провокує зростання напруженості, появу конфліктів, що можуть набувати національних масштабів.

Найбільш небезпечним проявом цього феномена є агресія щодо інвалідів, яка спрямована на завдання шкоди, провокацію негативних емоційних станів, а в крайніх випадках – на знищення іншого індивіда або групи [5, 71 – 75].

Зазначений феномен визначається як виключення, поодинці чи ізольовано, іноді з явними проявами неприязні до індивідів. Як правило, маніпуляція виключенням відбувається або після взаємодії та відокремлення від інших, або як гіпотетичний наслідок у майбутньому. Відмова зазвичай відбувається після взаємодії та ізоляції [7, 830 – 845].

Остракізація індивідів з особливими потребами може виявлятися у пасивній чи активній формі. Пасивна – полягає в негативному ставленні до інвалідів, небажанні спілкуватися та взаємодіяти з ними. Активна форма виявляється у відкритих проявах агресії, таких як цькування, приниження, переслідування [6, 48 – 55].

У контексті вивчення вказаної теми, важливо наголосити на ознаках соціальної ізоляції в освітньому середовищі для можливості попередження розвитку цього явища та вчасного психологічного втручання:

- пригнічений емоційний стан індивіда під час навчального процесу або після перебування в академічній групі;
- потайливість, сором'язливість, тенденція до замовчування свого особистого життя [4, 71 – 75];
- відхід від спілкування з сім'єю, друзями та спільної діяльності;
- уникання особою групових зборів;
- різкі зміни в настрої, поведінці, сні або апетиті;
- уникання дискусій про університет або інше освітнє середовище [4, 71 – 75].

Наступним важливим аспектом під час дослідження цієї теми були причини соціального неприйняття осіб з особливими потребами. Майже всі ці чинники зосереджені навколо питання про те, як вони впливають на здатність індивіда брати участь в житті суспільства, та проблем ідентифікації себе з індивідами певної категорії – сприйняття осіб інклюзистів як феноменологічної групи «іншого» [3, 40 – 44]. Причина цього підходу полягає в механізмі страху «іншого» як прояву самозахисту (див. рис. 1).

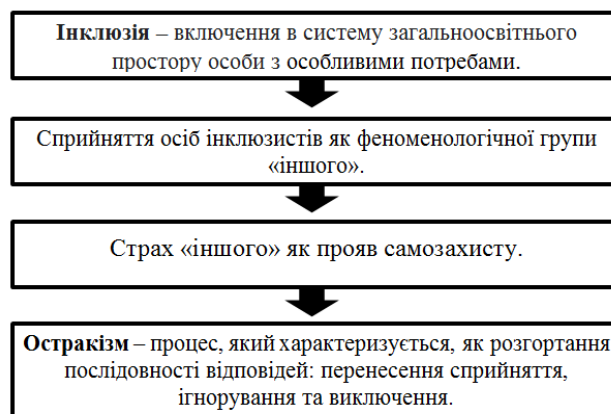

Рис. 1. Механізм формування тенденцій остракізації інклюзивного індивіда.

Підтверджує таке спрямування й О. Леонт'єв, вказуючи на безпідставність ставлення до «чужого» як до ворога. Він стверджує, що саме емоційний відгук на появу в свідомості категорії «чужого» актуалізує образ ворога, який накладається на його носія. У такий спосіб підкреслюється, що реальна поведінка чужинця практично не впливає на когніції, які вибудовуються в свідомості людини, яка його сприймає, тобто негативне ставлення до «чужого» є безпідставним та упередженим, однак конструкти, що переважають в цей момент, не дозволяють це усвідомити [2, 101 – 104].

Також, у межах розробленої проблеми можна вказати на низку позитивних наслідків включень, які впливають як на осіб з особливими потребами, так і на інших учасників освітнього простору. Дослідження показали позитивні ефекти для дітей з обмеженими можливостями в таких сферах, як досягнення мети індивідуальної освітньої програми, поліпшення комунікативних та соціальних навичок, збільшення позитивних взаємодій з однолітками, освітніх результатів та коригування після школи [7, 830 – 845]. Позитивні наслідки для дітей-інвалідів включають розвиток позитивного ставлення та сприйняття людей з інвалідністю та підвищення соціального статусу серед однолітків, які не мають інвалідності. Стаючи менш дискримінаційними, учасники без вад, які навчаються в інклюзивних класах, також швидше розвивають комунікативні та лідерські навички.

Було проведено кілька досліджень щодо наслідків включення інклюзивних осіб до загальноосвітніх класів. Дослідження з питань інклюзії порівнювало інтегрованих та сегрегованих (лише спеціальна освіта) учнів дошкільних закладів і встановило, що інтегровані індивіди прогресували у розвитку соціальних навичок, тоді як сегреговані діти регресували [4, 93 – 99].

Ще одне дослідження демонструє вплив на включення в 2-5 класи. Зокрема, було встановлено, що студенти із специфічними вадами навчання досягли певних успіхів у навчанні та афективному темпі, у порівнянні з темпом нормальних успішних учнів. Студенти із специфічними порушеннями навчання також продемонстрували покращення самооцінки, а в деяких випадках і покращення мотивації [1, 74 – 77].

Також дослідження типової аудиторії інклюзії віком від 7 до 11 років показують, як підтримка однолітків в інклюзивному класі може привести до позитивних наслідків для дітей з аутизмом. Зокрема, ровесники навчалися техніці втручання, щоб допомогти своїм однокласникам-аутистам залишатися зосередженими та виконувати завдання. Дослідження показало, що використання однолітків для втручання, замість вчителів, у класі допомогло студентам з аутизмом значно зменшити поведінку, яка не відповідає завданням. Це також показало, що типові студенти приймали інклюзивну особу з аутизмом як до, так і після введення методів втручання [2, 101 – 104].

Дотримання принципів ведення інклюзивних осіб в освітньому просторі та забезпечення системного супроводу всього освітянського процесу дають змогу формувати тенденції до толерантного сприйняття «іншого», індивідуальних особистісних проявів та, як наслідок, мінімізації проявів

остракізму як в інклюзивному просторі, так і закладах освіти без спеціалізованих класів [3, 40 – 44].

Список використаних джерел

1. Андреева Т. В. Досуг как форма социокультурной реабилитации инвалидов. *Отечественный журнал социальной работы*. 2009, №1, С. 74–77.
2. Баталов А. С. Использование инклюзивных педагогических технологий в диагностике речевого развития учащихся начальных классов. *Начальная школа*. 2010. №1. 101–104.
3. Буторина О. Г. Об опыте воспитания и обучения детей с ограниченными возможностями здоровья. *Воспитание школьников*. 2010. №7, С.40–44.
4. Голиков Н. А. Психолого-педагогическое сопровождение ребенка с особыми образовательными нуждами в условиях массовой школы: дети-инвалиды в общеобразовательной школе. *Педагогическая техника*. 2006. № 6, С.93 – 99.
5. Домбровская А. Ю. Социальная адаптация инвалидов. *Социологические исследования*, 2011, №11. С. 71–75.
6. Кирилюк О. М. Социологический анализ системы реабилитации инвалидов. *Отечественный журнал социальной работы*, 2008. №4. С. 48–55.
7. Наккен К., Хаутен Е.. Дорослі з легкими інтелектуальними вадами: Чи можна покращити здатність до розуміння читання. *Журнал досліджень інтелектуальної вади* 2007. №51. С. 830–845.

РОМАНЮК Володимир,
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри загальної психології та
психодіагностики Рівненського
державного гуманітарного університету

ЖИТТЄВА ПЕРСПЕКТИВА ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

*Сократ: Пізнай самого себе.
Григорій Сковорода: Усі люди – різні.*

Життєві перспективи людини та особистості реалізуються через їх біологічний і соціальний потенціал, насамперед, у функціональній шкалі «здатки – здібності». Реалізація біологічного і соціального потенціалу відбувається у часовому вимірі «минуле – сьогодні – майбутнє» та у відповідному просторі діяльності, у т.ч. у навчальному просторі – середня школа, коледж, університет.

Теоретична і практична проблема – етапи і умови, методи і механізми